

Όταν οι Τούρκοι πήραν την Κρήτη κι ενώ ακόμα πολιορκούσαν τον Χάνδακα, οι Σφακιανοί συνεννοήθηκαν με τους Βενετσιάνους και επιτέθηκαν στον Αλμυρό (1650). Νικήθηκαν. Οι Τούρκοι εισέβαλαν στα Σφακιά, αιχμαλωτίζοντας αμάχους, αλλά αποχώρησαν. Η περιοχή δόθηκε φέουδο στον Γαζί Χουσεΐν πασά ως ανταμοιβή για τη συμμετοχή του στην κατάκτηση της Κρήτης. Διαπίστωσε ότι «το φέουδο δεν απέδιδε». Στα 1659, αφιέρωσε τα Σφακιά στις ιερές πόλεις των μωαμεθανών, Μέκκα και Μεδίνα, και όρισε να στέλνουν εκεί κάθε χρόνο 5.000 γρόσια (2.000 και 3.000 αντίστοιχα) «για τους φτωχούς». Τούρκοι στα Σφακιά ποτέ δεν κατοίκησαν. Οι Σφακιανοί έμειναν ελεύθεροι και ασχολήθηκαν με την κτηνοτροφία και το εμπόριο. Πλούτισαν. Κι έπαψαν να πληρώνουν φόρο. Σταμάτησαν να ασχολούνται και με το χιόνι που υποχρεώνονταν να στέλνουν στη «βαλιδέ σουλτάνα» (τη βασιλομήτορα). Τραγουδούσαν:

«Εγώ 'μαι Σφακιανό παιδί, χαράτσι δεν πλερώνω

και σαν τ' αγρίμι στο βουνό ποτέ μου δεν μερώνω».

Με την τουρκική κατάκτηση όμως, πολλοί Σφακιανοί είχαν προτιμήσει να μεταναστεύσουν. Κάποιοι πήγαν στα Επτάνησα, κάποιοι άλλοι στη Μολδοβλαχία. Με τον καιρό, πείστηκαν ότι τα Σφακιά ήταν απάτητα από Τούρκους κι άρχισαν να επιστρέφουν. Οι «παλινοστούντες» αποκλήθηκαν από τους άλλους με το όνομα του τόπου προέλευσης: Ο από τη Ζάκυνθο «Ζακυνθινάκης», ο από την Κάσο «Κασοτάκης», ο από τη Μυτιλήνη «Μυτιληνάκης» και ο από τη Μολδοβλαχία «Βλάχος». Απόγονος ενός από τους «Βλάχους» ήταν ο Γιάννης Βλάχος που πρέπει να γεννήθηκε γύρω στα 1725.

Έγινε εμποροπλοίαρχος. Γύρω στα 1770, είχε τέσσερα δικά του τρικάρτα καράβια. Έφταναν σε όλα τα λιμάνια της Μεσογείου και του Ευξείνου Πόντου. Είχε μόρφωση καλή και μιλούσε πολλές ξένες γλώσσες. Οι Σφακιανοί τον αποκαλούσαν με σεβασμό Δάσκαλο: Ο Δάσκαλος Γιάννης, ο Δασκαλογιάννης. Στις αρχές του 1770, βρέθηκε στην Τεργέστη, ακροατής του ναύαρχου κόμη Αλεξέι Γκριγκόροβιτς Ορλόφ. Πείστηκε ότι η Ρωσία ενδιαφερόταν για την Ελλάδα. Φόρτωσε ένα καράβι όπλα και πυρομαχικά και επέστρεψε στα Σφακιά. Προσκάλεσε τους προκρίτους κι οπλαρχηγούς σε σύσκεψη όπου τους ανακοίνωσε ότι επέρχεται το τέλος της τουρκικής παρουσίας στο νησί. Τους επέδειξε επιστολές από τη Μάνη που μιλούσαν για συντονισμένη ενέργεια και τους κάλεσε να πάρουν τα όπλα. Οι πολλοί συμφώνησαν. Λίγοι κι ανάμεσά τους ο πρωτόπαπας του ζήτησαν να συγκρατηθεί ώσπου να βεβαιωθούν ότι στ' αλήθεια θα κηρυχθεί επανάσταση ταυτόχρονα σε όλη την Ελλάδα. Επειδή, αν έμεναν μόνοι, κινδύνευαν να χάσουν τις

ελευθερίες που απολάμβαναν.

Ο τυροκόμος μπάρμπα Μπατζελιός (16 χρόνια αργότερα, στα 1786) είναι που αφηγήθηκε την επανάσταση του Δασκαλογιάννη σε ρίμες. Είναι «Το τραγούδι του Δασκαλογιάννη» σε 1032 στίχους, που ο άγνωστος ακροατής του κατέγραψε και παρέδωσε ως μια από τις πηγές που μας πληροφορούν για τα τότε γεγονότα που συγκλόνισαν τον κόσμο:

«Ο μπέης από τη Βλαχιά κι ο μπέης που τη Μάνη

κρυφοκουβέντες είχασι με το Δασκαλογιάννη,

οπούτονε ξεχωριστός, σε πλούτη κι αξιοσύνη,

με την καρδιά του ήθελε την Κρήτη Ρωμιοσύνη.

Κάθε Λαμπρή και Κυριακή έβανε το καπέλο

και του Πρωτόπαππά 'λεγε "το Μόσκοβο θα φέρω,

να τα συνδράμει τα Σφακιά, τσοι Τούρκοι να ζυγώξου,

και για την Κόκκινη Μηλιά δρόμο να τωνε δώσου.

Κι όσ' απ' αυτούς θέλουσι, 'ς την Κρήτη ν' απομείνου,

Σταυρό να προσκυνήσουσι και χρισθιανοί να γίνου’.

Μα ’λεγε κι ο Πρωτόπαπας, Δάσκαλ’ ίντα λογιάζεις;

Θα τα σκλαβώσεις τα Σφακιά μ’ αυτά που λογαριάζεις».

Η πρώτη εκείνη σύσκεψη έληξε χωρίς να παρθούν οριστικές αποφάσεις. Η πλάστιγγα έγειρε προς τις θέσεις του Δασκαλογιάννη, όταν έφτασε γράμμα από τη Μάνη που πληροφορούσε ότι είχε ξεκινήσει εκεί η επανάσταση κι ότι ο στόλος του Ορλόφ περιπλέει την Πελοπόννησο. Σε τουρκικό έγγραφο με ημερομηνία 31 Ιανουαρίου 1770 (στο αρχείο Ηρακλείου), αναφέρεται ότι ο ρωσικός στόλος απαρτιζόταν από 28 γαλιόνια των εξήντα τηλεβόλων καθένα, 22 φρεγάτες και τέσσερα πλοία «μπόμπα».

Η επανάσταση

Ακόμα κι ο συντηρητικός πρωτόπαπας ψήφισε υπέρ της επανάστασης στην επόμενη σύσκεψη. Ως πρώτη ενέργεια, στάλθηκε επιστολή στον σουλτάνο, ζητώντας του να αποσύρει τα τουρκικά στρατεύματα από την Κρήτη για να μη χυθεί άδικα αίμα. Ο σουλτάνος παράγγειλε στον πασά της Κρήτης να ξεθεμελιώσει τα Σφακιά.

Πριν να προλάβουν οι Τούρκοι να οργανωθούν, 1800 οπλισμένοι Σφακιανοί ξεχύθηκαν από την Ανώπολη, την πατρίδα του Δασκαλογιάννη. Μάταια προσπάθησαν οι κατακτητές να ανακόψουν την ορμή τους. Το σώμα του Δασκαλογιάννη προχωρούσε ακάθεκτο, ρημάζοντας το σύμπαν. Οι Τούρκοι έσπευσαν να κλειστούν στις οχυρωμένες πόλεις. Ο Δασκαλογιάννης δημιούργησε ομάδα από εκατό ευέλικτους Σφακιανούς. Τους ονόμασε «Νυχτοπολεμιστές» και τους ανέθεσε να πέφτουν νύχτα στα τουρκικά χωριά, αιφνιδιαστικά, και να καταστρέφουν ο,τιδήποτε ανήκε σε Τούρκους. Οι Οθωμανοί τους ονόμασαν «Σεϊτάν Τακιμί» («διαβόλων σώμα») που σκόρπιζαν τον τρόμο.

Στα Χανιά, συγκροτήθηκε στράτευμα από 12.000 Τούρκους που ξεκίνησαν με κατεύθυνση το Ρέθυμνο. Στις Βρύσες, στη μέση της απόστασης, στρατοπέδευαν για 48 ώρες, αναμένοντας ενισχύσεις. Κατέφθασαν ακόμα 6.000. Στους συνολικά 18.000 άνδρες προστέθηκαν και 4.000 εξαναγκασμένοι Έλληνες ως κουβαλητές. Από τους Σφακιανούς, τριακόσιοι έμειναν στη Σαμαριά, να προστατεύσουν τα γυναικόπαιδα. Οι υπόλοιποι 1.500 περίμεναν τους Τούρκους στην περιοχή Κράπη. Το στράτευμα των 18.000 Τούρκων επέπεσε πάνω στις θέσεις των 1.500 Σφακιανών αλλά πετσοκόπηκε. Τις δυο πρώτες μέρες, οι Τούρκοι έχασαν πάνω από τριακόσιους νεκρούς έναντι δέκα νεκρών και τραυματιών Σφακιανών. Από την επόμενη μέρα, οι Τούρκοι έβαζαν μπροστά τους ασπίδα τους Έλληνες μεταφορείς και προχωρούσαν πίσω τους. Οι Σφακιανοί δεν πτοήθηκαν. Συνέχισαν να σκοτώνουν Τούρκους και, αναγκαστικά, Έλληνες. Οι μέρες περνούσαν με το τουρκικό στράτευμα συνεχώς να χάνει άνδρες.

Κι ενώ οι μάχες συνεχίζονταν, από τον Χάνδακα ξεκίνησε στρατός 8.000 Τούρκων με πορεία προς τον Νότο, στα Σφακιά. Ο Δασκαλογιάννης και οι συμπολεμιστές του αποφάσισαν να σταλούν πεντακόσιοι από τη δύναμή τους να προασπίσουν τα Σφακιά, ενώ αντιπρόσωπός τους θα πήγαινε στην Πελοπόννησο να μάθει τι γίνεται εκεί και τότε σκόπευαν οι Ρώσοι να έρθουν στην Κρήτη.

Η άμυνα συνεχιζόταν σε δυο μέτωπα σκληρή, με τον Δασκαλογιάννη να βρίσκεται τότε στη μια πότε στην άλλη τοποθεσία. Οι Σφακιανοί αντιστέκονταν στην τεράστια τουρκική πίεση «ώσπου να έρθουν οι Ρώσοι». Αντί για Ρώσους, έφτασαν τουρκικά πλοία που αποβίβασαν νέα στρατεύματα στο νησί. Οι 1.500 Σφακιανοί μαχητές που είχαν απομείνει, έπρεπε πια να τα βγάλουν πέρα με 40.000 πάνοπλους Τούρκους. Σχεδόν ταυτόχρονα, έφτασε η είδηση ότι η επανάσταση στην Πελοπόννησο είχε σβήσει κι ο στόλος του Ορλόφ είχε αποπλεύσει. Η Μεγάλη Αικατερίνη είχε πάρει αυτά που ήθελε και είχε ειρηνεύσει με την Οθωμανική αυτοκρατορία.

Στα δυο μέτωπα όπου οι Σφακιανοί συνέχιζαν να πολεμούν, η αναλογία ήταν 1 προς 27. Κι ελπίδα ενισχύσεων δεν υπήρχε πια. Ξεκίνησαν να υποχωρούν, συνεχίζοντας τον πόλεμο. Αποσύρθηκαν στις Μαδάρες, τις απάτητες κορφές των Λευκών Ορέων. Οι Τούρκοι μπήκαν στα σφακιανά χωριά και κυριολεκτικά τα ξεθεμελίωσαν. Οι Σφακιανοί ριχνονταν ξαφνικά πάνω τους, τους πετσοκόβαν κι αποσύρονταν:

«Κι ούλοι, Στρατίκοι, Πατακοί, Σκορδίλοι κι όσοι άλλοι

απού τσοι Τούρκους δυο και τρεις κάνουν δίχως κεφάλι.

Ούλους τσ' εσιγυρίσασι 'ς τσοι πρίνους από κάτω,

Μα κει σκοτώθη κι ο Ξηράς, 'ς την κούρτα 'ς το μιτάτο».

Ο κλεφτοπόλεμος στοίχιζε στους Τούρκους κεφάλια και περιουσίες. Τρόπο αντίδρασης δεν είχαν. Ό,τι ήταν κάψουν στα Σφακιά και να ξεθεμελιώσουν, το είχαν κάνει. Οι Σφακιανοί πια δεν είχαν να χάσουν τίποτα.

Ο μαρτυρικός θάνατος:

Ως εκείνη την ώρα, ο πασάς είχε χάσει 6.000 άντρες. Έστειλε επιστολή στον Δασκαλογιάννη, με την οποία του υποσχόταν ότι θα εκκένωνε αμέσως τα Σφακιά, αν ο ίδιος και μόνον αυτός παραδιδόταν. Η επιστολή συνοδευόταν και από άλλη του αιχμάλωτου αδελφού του, που τον βεβαίωνε πως δεν είχε τίποτα να φοβηθεί, αν εμφανιζόταν μπροστά στον πασά. Μόνο που ο αδελφός του είχε βάλει κι ένα σημάδι που ειδοποιούσε τον Δασκαλογιάννη ότι τον περίμενε ο θάνατος, αν παρουσιαζόταν.

Ο Δασκαλογιάννης σκέφτηκε ότι ναι μεν θα τον σκότωναν, ο πόλεμος όμως θα τελείωνε. Κι ήταν αυτός που είχε παρασύρει τους συμπατριώτες του να επαναστατήσουν. Αποφάσισε να παρουσιαστεί στον πασά. Εκείνος αρχικά τον δέχτηκε καλά. Πάνω από όλα, ήθελε ένα χαρτί που να βεβαιώνει «πάντα ενδιαφερόμενο» ότι νίκησε. Το χρειαζόταν για να γλιτώσει το δικό του κεφάλι σε πιθανή κλήση του στην Κωνσταντινούπολη. Για να γλιτώσουν τον αρχηγό τους, οι Σφακιανοί το έστειλαν ως συνθήκη: Έχασαν, στο εξής θα πλήρωναν 5.000 γρόσια ετήσιο φόρο, θα συνέχιζαν να ζουν όπως πριν από την επανάσταση αλλά ο Δασκαλογιάννης θα έμενε τρία χρόνια στον Χάνδακα, φιλοξενούμενος του πασά.

Ο τουρκικός στρατός επέστρεψε στον Χάνδακα «νικητής». Ο Δασκαλογιάννης περιορίστηκε στο μέγαρο της διοίκησης, συντροφιά με την κόρη του. Πήγαν να τον επισκεφτούν επτά ιερείς και 75 Σφακιανοί καπετάνιοι. Συνελήφθησαν και ρίχτηκαν στις φυλακές. Ο πασάς ζήτησε από τον «φιλοξενούμενο» του να γράψει στα υπόλοιπα αδέρφια του, να τον επισκεφτούν. Αυτός ανταποκρίθηκε αλλά έβαλε το μεταξύ τους γνωστό σημάδι που σήμαινε θάνατο.

Τ' αδέρφια του Δασκαλογιάννη ποτέ δεν φάνηκαν. Τρεις μήνες αργότερα, ο πασάς είχε πια απελπιστεί ότι θα τους πιάσει. Διέταξε να θανατωθεί ο Δασκαλογιάννης. Η εκτέλεση ήταν αντάξια του τουρκικού πολιτισμού. Ο πασάς έβαλε τον αιχμάλωτο αδελφό να παρακολουθεί τον Δασκαλογιάννη όση ώρα ο δήμιος τον έγδερνε: Ξεκινούσε από το κεφάλι και αφαιρούσε λωρίδες δέρματος προς τα κάτω. Πολλοί από τους Τούρκους που είχαν πάει να χαζέψουν στην πλατεία της εκτέλεσης, λιποθύμησαν. Κάποιες έγκυες απέβαλαν. Ο Δασκαλογιάννης δεν έβγαλε μιλιά. Ο πόνος του παραμόρφωνε τα χαρακτηριστικά, το κορμί του φάνταζε κόκκινο κάτω από γδαρμένο δέρμα. Πέθανε. Ήταν 17 Ιουνίου 1771. Ο δήμιος φώναζε «ποιος θέλει να πάρει καλό πετσί για τα ταβάνια του;». Το πτώμα έμεινε γδαρμένο δυο μέρες σε κοινή θέα. Ο αδελφός του είχε αφεθεί ελεύθερος. Είχε τρελαθεί. Τριγυρνούσε στις συνοικίες και συνεχώς επαναλάμβανε:

«Τι ωραίος που είσαι, αδελφέ μου, με τα κόκκινα».

Μια κόρη του Δασκαλογιάννη, η Ανθούσα, αυτοκτόνησε πέφτοντας σ' ένα πηγάδι. Η Μαρία, αυτή που τον είχε ακολουθήσει κατά την παράδοσή του στον Χάνδακα, δόθηκε σύζυγος του Αμπλού Αχμέτ πασά, διευθυντή οικονομικών υποθέσεων του νησιού, που την αγάπησε και της επέτρεψε να διατηρήσει την χριστιανική πίστη της. Η γυναίκα του, Σγουρομαλλούσα, οι γιοι και τ' αδέρφια του κατέφυγαν στα Κύθηρα.

Ο Αμπλού Αχμέτ ευτύχησε να επιστρέψει στην Κωνσταντινούπολη ως υπασπιστής του σουλτάνου. Η Μαρία έζησε αρχοντικά, έχοντας μετατρέψει ένα δωμάτιο σε κρυφό εκκλησάκι. Χήρα πια, στα 1820, πήγε καλόγρια στην Τήνο. Το 1821, χρηματοδότησε την επανάσταση στην Κρήτη. Πέθανε το 1823.

Οι γιοι του Δασκαλογιάννη έγιναν ο ένας ήρωας της επανάστασης του 1821, οι δυο καπετάνιοι στα καράβια του Ανδρέα Κριαρά κι ο τέταρτος αρχηγός σωματοφυλακής (από ογδόντα Σφακιανούς) του Ναπολέοντα.

(τελευταία επεξεργασία, 12.7.2010)